

werkblad Neanderthaler

In 1856 werd in Duitsland het skelet gevonden van een soort oermens. De vondst werd gedaan in een grot in het dal van de rivier de Neander en daarom kreeg deze mensensoort de naam *Homo neanderthalensis*, kortweg neanderthaler. Later zijn ook elders in Europa en in het Midden-Oosten vondsten gedaan. Bij ons zijn nooit botten van de neanderthaler gevonden, maar wel zijn vuistbijlen, dus ook hier heeft hij rondgelopen.

De neanderthaler had een gedrongen lichaam. Hij was gespierd en had grote hersenen, groter dan de hersenen van *Homo sapiens* (met andere woorden: groter dan die van ons!). We weten dus hoe hij was gebouwd. En we weten ook dat hij wapens, werktuigen en mogelijk ook kunstvoorwerpen maakte en een echte *carnivoor* was. Maar we weten niet hoe hij communiceerde. Sprak hij al een taal of communiceerde hij als een dier?

De neanderthaler leefde in het *pleistoceen*. Dat is de periode van de ijstijden. Het gebied waar nu Nederland ligt, bestond toen meestal uit een grassteppe of een toendra*. De ijstijden werden afgewisseld door warmere perioden, en dan konden zich bossen ontwikkelen. Over de steppes trokken kuddes *grote grazers* rond: plantenetende zoogdieren als mammoeten, wolharige neushoorns, steppewisenten en rendieren. De neanderthaler maakte jacht op deze dieren. Vermoedelijk was hij behalve jager ook aaseter.

Omstreeks 25.000 à 30.000 jaar geleden is de neanderthaler uitgestorven. Niet veel eerder waren vanuit Azië de eerste moderne mensen Europa ingetrokken. Er is wel gedacht dat 'wij' de neanderthaler hebben verdrongen of zelfs hebben uitgeroeid. Maar het kan ook zijn dat hij is uitgestorven als gevolg van de snelle klimaatsverbetering, die het einde betekende van de mammoet en ander jachtwild van de neanderthaler.

* Een toendra wordt ook wel *mossteppe* genoemd.

Vragen & Opdrachten

1. De neanderthaler was een ...

- soort mensaap.
- primitief soort mens, met kleine hersenen.
- mensensoort die ver vóór de moderne mens leefde.
- mensensoort die voor een deel tegelijk leefde met de moderne mens.

2. De neanderthaler was een ...

- jager-verzamelaar
- planteneter
- vleeseter
- alleseter

3. Hoe was de neanderthaler gebouwd?

- klein en stevig
- klein en tenger
- lang en slank
- lang en stevig

4. Hoe weten we hoe de neanderthaler er uitzag?

- Dat weten we niet zeker, we kunnen alleen maar gissen.
- Er zijn skeletten van neanderthalers gevonden.
- Ze zijn afgebeeld in prehistorische grottekeningen.
- Ze worden beschreven in verhalen.

5. In welke continenten leefde de neanderthaler?

- Europa en Afrika
- Europa en Amerika
- Europa en Azië
- Europa, Afrika, Amerika en Azië

6. Toen de neanderthaler leefde ...

- bestond de moderne mens nog helemaal niet.
- moest hij steeds concurreren met de moderne mens.
- leefde de moderne mens nog alleen in Afrika.
- leefden er lange tijd nog geen moderne mensen in Europa.

7. Een toendra is een vlakte ...

- waar voornamelijk mossen en korstmossen groeien.
- waar voornamelijk gras groeit.
- waar voornamelijk berken- en dennenbomen groeien.
- waar zo goed als niets groeit.

8. De Taalmakerij

In de tekst staat: "Vermoedelijk was hij behalve jager ook aaseter."

Door welk woord kun je *vermoedelijk* vervangen zonder dat de betekenis van de zin verandert? Met andere woorden: wat is een synoniem van *vermoedelijk*?

- waarschijnlijk
- misschien
- mogelijk
- ongetwijfeld

9. Laat je kersenpit kraken!

De neanderthaler beschikte alleen over primitieve wapens. Toch maakte hij jacht op grote, sterke dieren als de mammoet. Bedenk een jachtmethode die het makkelijker maakt om zulke grote dieren te bejagen.

.....
.....

10. Communicatie

(Maak eerst zelf de volgende vragen. Bespreek de antwoorden in de klas.)

We weten niet hoe de neanderthalers met elkaar communiceerden. Mogelijk hadden ze al een taal, mogelijk communiceerden ze nog als dieren.

a. Vogels communiceren onder andere door middel van geluiden. Wat kunnen ze hiermee uitdrukken? Noem twee dingen.

-
.....
-
.....

b. Wat zouden neanderthalers hebben moeten uitdrukken? Noem weer twee dingen.

-
.....
-
.....

c. We zeggen dat een papegaai kan praten. Waarom kun je niet echt zeggen dat een papegaai spreekt?

.....
.....
.....
.....